КИЇВСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

ІНСТИТУТ ЖУРНАЛІСТИКИ

На правах рукопису

СЛІСАРЕНКО Ігор Юрійович

АНАЛІЗ ТА ПРОГНОЗ У ВИСВІТЛЕННІ МІЖНАРОДНОЇ ТЕМАТИКИ УКРАЇНСЬКИМИ ЗАСОБАМИ МАСОВОЇ ІНФОРМАЦІЇ

10.01.08 - журналістика

Автореферат
дисертації на здобуття наукового
ступеня кандидата філологічних наук

Київ - 1996

ЛННБ України ім.В.Стефаника
00752305 (М)

Дисертацією є рукопис

Роботу виконано на кафедрі міжнародної журналістики Інституту журналістики Київського університету ім.Тараса Шевченка, рекомендовано до захисту кафедрою міжнародної журналістики Інституту журналістики.

Науковий керівник - кандидат філологічних наук, доцент Мукомела Олександр Гнатович

Офіційні опоненти -

- доктор філологічних наук, професор ШКЛЯР Володимир Іванович,
- кандидат філологічних наук Паримський Ігор Святославович

Провідна організація -

- Львівський державний університет ім.І.Я.Франка

Захист відбудеться 28 червня 1996 р. о 14.00 год. на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 01.01.08 при Київському університеті ім.Тараса Шевченка за адресою: 252119, м.Київ, вул.Мельникова, 36/1, Інститут журналістики.

З дисертацією можна ознайомитися у науковій бібліотеці Київського університету ім.Тараса Шевченка.

Автореферат розіслано "24" травня 1996 р.

ЛНБ ім. В. Стефаника
АН України

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради
кандидат філологічних наук,
професор Олійник В.П.

АС 35215

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження. Геополітичне місце України у східноєвропейському регіоні, де відбуваються складні і суперечливі процеси, потенційні можливості української держави відігравати непересічну роль у вирішенні справ континенту вимагають від українських засобів масової інформації серйозно поставитися до поповнення свого арсеналу аналітичними науковими методами у пізнанні навколишнього світу.

Сучасна фаза розвитку суспільства спонукає журналістів рішуче порвати з традицією описово-декларативних підходів до політичної дійсності. Натомість, важливо всебічно напрацьовувати знання глибинних механізмів політико-психологічної поведінки і значних людських спільнот, і невеликих соціальних груп.

Об'єктом дослідження є висвітлення міжнародної тематики в українських засобах масової інформації, порівняно нова сфера самостійної діяльності вітчизняної журналістики з огляду на її знищення у часи Радянського Союзу. Процеси становлення української державності, виходу України на міжнародну арену і все активніша її роль у європейських та світових справах, з одного боку, та відродження міжнародної тематики в українській журналістиці, з іншого, збігаються.

Для висвітлення проблем міжнародної тематики цілком сприйнятливими є всі засади і принципи функціонування ЗМІ у нинішній пост-комуністичний та пост-тоталітарний період нашого суспільства, які частково досліджені у роботах

Г.Н. Вачнадзе, А.З.Москаленка, В.І.Шкляра, А.А.Чічановського. Проте існує ряд характерних особливостей у дослідженні засобами масової інформації міжнародних подій. Насамперед, це зумовлено тим, що висвітлення міжнародної тематики відбувається на терені міждержавних відносин, і засоби масової інформації нерідко мають вплив (прямий або опосередкований) на міждержавні стосунки.

Тому слід розглядати місце міжнародної тематики в українських засобах масової інформації та відповідних завдань ЗМІ крізь призму не лише суспільної значущості, а й національних інтересів держави на світовій арені.

Мета дисертації - визначити принципи і методи діяльності українських мас-медіа у висвітленні міжнародної тематики, їхніх методів та засобів функціонування у контексті усього суспільного організму.

Відповідно до поставленої мети накреслено такі завдання - дослідити, проаналізувати та узагальнити набутий досвід аналітичної та прогностичної діяльності вітчизняних мас-медіа, а саме:

1. Застосування працівниками засобів масової інформації логіко-інтуїтивного аналізу міжнародних процесів, показ його переваги та недоліків, необхідність врахування журналістом психо-емоційного аспекту в аналітичному дослідженні;

2. Визначити поняття "заідеологізованого" аналізу суспільних явищ та його небезпеку для аналітичної діяльності журналіста;

3. Журналістські підходи та методи у процесі збору, опрацювання та використання фактичного матеріалу для проведення аналітичної та прогностичної роботи;

4. Класифікувати різновиди прогнозів розвитку ситуації на міжнародній арені, що подаються засобами масової інформації;

5. Узагальнити жанрові особливості та мовно-стилістичні можливості для проведення журналістом-міжнародником аналітичного та прогностичного дослідження.

6. Узагальнити теоретичний міждисциплінарний матеріал для проведення аналітичного та прогностичного досліджень працівниками засобів масової інформації.

Матеріалом для дослідження стали перші спроби застосування політологічного аналізу і політологічного прогнозування міжнародних подій у вітчизняній журналістиці, у більшості випадків, на матеріалах східноєвропейської тематики. Разом з тим досліджувалися матеріали радянської преси періоду від початку "холодної війни" до колапсу Радянського Союзу. Було б неможливо обійтися без уважного дослідження виступів у зарубіжній пресі - і видань у самій Східній Європі, і газет та часописів Росії, США, Великобританії, Франції, Німеччини. Окремо слід виділити низку видань української діаспори. Часові межі досліджуваного матеріалу - 1951-1995 рр.

Матеріалом вивчення та використання автором стали також офіційні документи, заяви і виступи політичних і державних діячів різних країн.

Наукова новизна дисертаційної роботи вбачається, по-перше, в тому, що досліджується і узагальнюється перший досвід вітчизняних засобів масової інформації у висвітленні міжнародної тематики, яке почалося лише кілька років тому і ще не підлягало грунтовному науковому аналізу.

По-друге, у роботі досліджуються аналітична та прогностична діяльність українських ЗМІ у міжнародній тематиці, що сьогодні є неодмінною умовою всебічного висвітлення складних і суперечливих процесів на міжнародній арені.

По-третє, добирається і систематизується теоретична міждисциплінарна база аналітичного і прогностичного дослідження соціально-політичних явищ на міжнародній арені для успішного проведення цієї роботи засобами масової інформації.

По-четверте, особлива увага у роботі приділяється діяльності засобів масової інформації у висвітленні процесів у Східній Європі з огляду на їх вагомий вплив на хід усіх світових справ, чому досі науковці не приділяли особливої уваги.

Науково-практичне значення дисертації. Зміст роботи, теоретичні та практичні висновки, ілюстративний матеріал можуть бути використані у спецкурсах для студентів, які спеціалізуються в міжнародній журналістиці ("Аналіз і прогнозування міжнародних процесів засобами масової комунікації", "Вплив засобів масової комунікації на світові події та зовнішню політику"). Журналісти-міжнародники зможуть скористатися викладеними науковими

міждисциплінними методами для вмілого аналітичного та прогностичного опрацювання соціально-політичної інформації про події на міжнародній арені,

Апробація роботи. Головні положення дисертації були викладені на українсько-німецькій науково-практичній конференції "Вільна преса в демократичному суспільстві" (Київ, 1995), річній конференції Вашингтонської Групи Лідерства (Вашингтон, 1993), засіданні "Мас-медіа у пост-комуністичному світі" Київського Міжнародного клубу "Політична думка" (Київ, 1994). Зміст роботи відображено у п'яти публікаціях.

У дисертації використано практичний досвід, отриманий під час стажування у США у вересні-грудні 1993 року на таких телемережах як Ей-Бі-Сі (ABC), Сі-еН-еН (CNN) та телекомпанії "Ворлднет", роботи над телесеріалом про Громадське телебачення США (PBS) за угодою з Інформаційним Агентством США у липні 1993 року, навчальної програми у Канаді в жовтні-листопаді 1992 року у Канадській Телерадіомовній Корпорації Сі-Бі-Сі (CBC), телекомпаніях "Ті-Ві Онтаріо" (TV Ontario), "Багатомовний Канал 47" (Multilingual Channel-47).

Теоретичні засади і методи дослідження. Потреба дослідження практики висвітлення міжнародної тематики українськими засобами масової інформації зумовила залучення теоретичних положень політології, дисциплін міжнародних відносин, соціопсихології, лінгвістики, соціолінгвістики. Використано історико-порівняльний, описовий методи, а у розгляді практичного наробку ЗМІ застосовано контент-аналіз.

Структура дисертації. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків та списку використаної літератури.

ЗМІСТ РОБОТИ

У вступі обгрунтовано актуальність теми дисертації, сформульовано мету, теоретичні і практичні завдання, визначені стан наукової розробки проблеми, теоретична і джерельна база, розкриті новизна і практичне значення роботи.

У першому розділі роботи - "Висвітлення міжнародної тематики як елемент діяльності "четвертої влади" - обгрунтовано твердження про те, що виконання засобами масової інформації своїх природних функцій комунікації, управління та контролю у сфері міжнародних відносин має суттєві особливості. Насамперед, це пов'язано з тим, що висвітлення міжнародної тематики засобами масової інформації пов'язане із втручанням у таку непросту сферу як дипломатія, міждержавні стосунки, де присутні і відстоюються національні та геополітичні інтереси різних країн, важливо відзначити, з різним соціально-економічним та політичним устроєм. І це часом суттєво впливає на перебіг самих міжнародних справ.

Проте слід пам'ятати, що взаємозв'язки "уряд - зовнішня політика - засоби масової інформації" - це вулиця з двостороннім рухом. Державні органи також можуть користатися з мас-медіа у проведенні потрібної політики. Тут не можна не враховувати, що інтереси держави, політика уряду (підтримка законно обраних лідерів іноземних держав, накладення санкцій на країну-агресора і т.п.) та ідеали, які відстоює преса

(демократія, законність, права людини як універсальні цінності усього людства) збігаються. Це забезпечує як успіх самих зовнішньополітичних операцій, так і авторитет уряду, а разом з тим, і престиж самих засобів масової інформації у відстоюванні наведених вище суспільних цінностей.

Важливо і показово, що паралельно з активізацією зовнішньополітичної діяльності молодої української держави, відбувається відродження української журналістики на міжнародну тематику, зумисно знищеної за часів комуністичного режиму. Це було заходом, спрямованим на витравлення з колективної пам'яті світової спільноти згадки про Україну як державне утворення з бодай найменшими важелями самостійності на міжнародній арені.

Послідовно досліджуть і висвітлюють міжнародну діяльність української держави, а потому настійливо "втручаються" у формування зовнішньополітичної лінії України тижневики "ПОСТ-ПОСТУП", "Зеркало недели", такі видання як "Новости", "Час/Time" та інші. Подібну тематику, але в розрізі пост-тоталітарного та пост-комуністичного розвитку розглядає часопис "Політична думка". Офіційна позиція України щодо міжнародних проблем знаходить своє висвітлення на сторінках часопису "Політика і час".

Сьогодні не можна обійти увагою загрозу для самостійної української журналістики перетворитися на пропагандистський рупор стосовно висвітлення міжнародної тематики. Звичайно, влада зацікавлена в позитивному тлумаченні своїх дій, сама

виступає "комунікатором", намагаючись перетворити журналістів в "інформаційних підручних" (А.З.Москаленко).

Попри постійний елемент напруженості у стосунках "держава - зовнішня політика - міжнародна тематика у ЗМІ", незаперечним аспектом діяльності засобів масової інформації у висвітленні міжнародних процесів є утвердження національних інтересів країни та її громадян. Перебування кореспондента за кордоном має значення не лише для самого видання, а й для країни. Сьогодні українські журналісти відсутні у провідних столицях світу, а тому не в змозі лобіювати там інтереси своєї держави. Журналісти за кордоном спілкуються з колегами, зустрічаються з урядовцями та бізнесменами країни перебування, а відтак впливають на думку зарубіжних мас-медіа і політичного істеблішменту про свою державу.

Практика свідчить, що журналістські рекомендації урядові для проведення зовнішньополітичної лінії, що само по собі річ абсолютно припустима, мусять бути свідомо вивірені усіма доступними журналісту логіко-інтуїтивними методиками. У протилежному випадку, вони просто шкодять як авторитету автора і видання, більш того, можуть спричинити непорозуміння на міждержавному рівні.

Цим зайвий раз підкреслюється нагальна потреба розвитку української журналістики на міжнароду тематику. Проте журналістики не агресивної, безапеляційної, а озброєної аналітичними методами дослідження дійсності задля сприяння солідарності, згуртованості суспільства, служіння засобом

соціалізації, допомоги самопізнанню та обміну духовним досвідом між людьми (В.І.Шкляр).

Українська журналістика на міжнародну тематику є невід'ємною частиною усієї національної культури, вкрай важливим елементом суспільного механізму, в якому засоби масової інформації здійснюють вагомі функції інформування, комунікації, управління та контролю. Засоби масової інформації прагнуть не лише надавати інформацію про події на міжнародній арені, що само по собі є важливим, але й акумулюють і пропагують позитивний закордонний досвід, який має непересічне значення для внутрішніх процесів у країні, особливо у період реформаторських перетворень. Поради та рекомендації, що виробляються мас-медіа попри можливі емоційну категоричність і максималізм, покликані сприяти утвердженню місця та ролі держави у міжнародних справах.

У другому розділі - "Аналітична і прогностична діяльність журналіста" - досліджено специфіку проведення аналітичного і прогностичного дослідження міжнародних подій засобами масової інформації.

Процес пізнання взагалі і процес політичного пізнання обслуговуються аналізом. Без аналізу немає процесу пізнання.

Можна визначити **поняття аналізу у журналістиці на міжнародну тематику як:**

1) сукупність дій та прийомів у дослідженні процесів і явищ на міжнародній арені для виявлення їх внутрішнього змісту, а саме причин їх виникнення,

рушійні сили, цілі, які переслідують учасники, та умови, за яких відбуваються досліджувані події;

2) результат науково-практичного дослідження, що мало на меті вияснити механізм функціонування і розвитку міжнародних відносин для отримання можливо точного їх відображення і відтворення у формі журналістського твору.

Логіко-інтуїтивний аналіз (його ще називають емпірично-змістовний) залишається домінуючим у сфері дослідження міжнародних процесів (А.А.Злобін). Серед його численних переваг найважливішими є такі:

1) Оперативність. Логіко-інтуїтивний аналіз конкретної ситуації може бути проведений одним або кількома експертами протягом короткого часу.

2) Діалектичність.

3) Евристичність. Це здатність дослідника чи експерта (також переважно інтуїтивно) виділяти у межах ситуації, яка аналізується, суттєві, визначальні обставини, а отже, і спрощувати завдання.

Між тим, логіко-інтуїтивному аналізу притаманні і серйозні недоліки. А саме:

1) Суб'єктивність. Вільно чи невільно, але на оцінку ситуації експертом чи дослідником впливають його особисті симпатії або антипатії, його попередній досвід тощо.

2) Конформізм. Пануюча у зовнішньому середовищі думка неухильно впливає на свідомість дослідника. Розвиток засобів і способів пропаганди постійно посилюють цей вплив, що не може

не позначатися на якості оцінки. До того ж, цей конформізм у більшості випадків є інтуїтивним, а отже, він неконтрольований.

3) Обмеженість комбінаторики. Це наявність суто біологічної обмеженості здатностей людини оперувати кількістю факторів (відомий принцип 7±2).

4) Вузька спеціалізація дослідника. Вона об'єктивно зміщує його аналіз у свій бік, робить результати асиметричними. "Інформаційний вибух" все більше позначається на результатах дослідження, посилюючи цей негативний фактор.

Для всебічного аналізу діяльності політичних інститутів, прогнозування політичних ситуацій необхідно поряд з політологічним застосовувати і психоаналітичний підхід (Ф.Бро). Саме недооцінка західними аналітиками психоемоційного фактору суспільного розвитку призвела, на думку Г. Стоукса, до того, що ніхто не очікував таких швидких і радикальних змін у Східній Європі внаслідок "оксамитових революцій". Конфліктні ситуації у регіоні, особливо, війна у Югославії показували і показують, якими важливими чинниками процесів є національні почуття (активна пропаганда ідей Великої Сербії, Великої Румунії, Великої Росії), релігія (серби - православні, хорвати - католики, боснійці - мусульмани, звідси сумнозвісні "етнічні чистки"), колективна пам"ять (постійні нагадування про повні відра сербських очей, виколотих хорватами), колективний страх (тисячі біженців, сотні мусульманок, згвалтованих сербськими бойовиками) і т.д.

Водночас, слід застерегти від надмірного захоплення психоемоційним фактором для проведення аналізу, тим більше, на шкоду науково вивіренним підходам. Сама таке зведення в абсолют, вірніше, однобічне застосування психоемоційного підходу позначилося на дослідженні українською пресою причин перемоги Юрія Мєшкова та російських сепаратистів на президентських та парламентських виборах у Криму у 1994 році, яка здебільшого обмежилася тавруванням населення півострова ("совєтизоване", "українофобське", "затруєне московською шовіністичною пропагандою") та Мєшкова ("агент Москви", "шовініст",), нехтуючи аналізом таких важливих чинників будь-яких суспільних процесів, як економічні тенденції та політичні реалії.

Виправдане і гармонійне поєднання працівником засобів масової інформації суто аналітичних методів, з одного боку, та розуміння психоемоційних факторів, що задіяні у соціально-політичному явищі, є запорукою всебічної і неупередженої оцінки, яку дає журналіст описуваним подіям.

Журналіст мусить бути свідомим того, що має справу з соціальними фактами, які, з філософської точки зору, не завжди є "чистими", коли проблематичною стає можливість відділити "реальність" від її інтерпретацій, соціальний факт від його ідеально-символічних перетворень (С.Макеєв).

Усе це безпосередньо стосується аналітичного і прогностичного аспекту висвітлення засобами масової інформації суспільних явищ узагалі та процесів на міжнародній арені зокрема.

Під поняттям "заідеологізований аналіз" розуміємо **необ'єктивне дослідження міжнародного явища, яке було штучно обмежене за методикою проведення (свідомо або несвідомо), а також отримані результати для застосування їх у політико-пропагандистських цілях.**

Заідеологізований аналіз тісно пов'язаний з пропагандистськими завданнями політичної організації або навіть держави, коли вона прагне надати суспільному процесові вигідного власним інтересам тлумачення і цим дискредитувати свого опонента.

Заідеологізованому аналізу властиве ігнорування фактичного матеріалу, який не вкладається у складену автором схему і не підтверджує або заперечує висновки, у правильності яких автор намагається переконати аудиторію. Дуже часто поява подібних творів спричинена політичною кон'юктурою. Їх не можна вважати за відповіді на ту велику кількість запитань, які ставить перед людиною сьогодення. Вони потурають соціальній розгубленості особи, невпевненості у своєму майбутньому (А.З.Москаленко).

Зазначена заідеологізованість притаманна не лише аналізу, а й прогностичним оцінкам, що продукуються засобами масової інформації. Деякі засоби масової інформації засвоїли цілу технологію передбачення неминучих соціальних катастроф. Після того, як черговий похмурий прогноз не збувається, про нього вже не згадують, заміняють наступним і т.д.

Заідеологізований аналіз є грубим порушенням принципів об'єктивного подання інформації та її неупередженого тлумачення. Тенденційність у висвітленні міжнародних подій призводить до загострення міждержавних стосунків, сіє недовіру і розбрат між народами.

Соціальний факт стає основою політичного знання лише у тому випадку, коли у ньому відкривається суттєвий бік політичної реальності, усієї системи політичних дій і відносин, а не якісь їхні зовнішні випадкові, може бути, необов'язкові моменти. Соціальний факт стає фундаментом політичного знання тоді, коли він дає змогу побачити увесь ланцюжок взаємозв'язків, які обумовлюють конкретні політичні дії і явища. Правдиве відображення журналістом соціальних фактів свідчить про його політичний досвід, тобто вміння безпосередньо розпізнати політичний зміст соціального явища і політичної обстановки.

Інформація про міжнародні події носить, як правило, або описовий характер (матеріали преси, радіо, телебачення), або оціночний (офіційні заяви, виступи посадових осіб).

Журналіст-міжнародник у більшості випадків має справу із зовнішньополітичною інформацією, яка є результатом емпіричного сприйняття подій власне ним самим, очевидцями, оглядачами тих чи інших дій і ситуацій у сфері міжнародної політики, колегами-журналістами. Такий опис (сам по собі необхідний і важливий) зовнішньої політики і міжнародних відносин надає можливість визначити рівень явища. Це є першим етапом аналітичної діяльності журналіста. Серед

аналітичних прийомів у дослідженні міжнародних подій чільні місця посідають збір, відбір та виділення фактів.

Асолютно справедливою здається теза, що система відбору новин та їх інтерпретації - дзеркало суспільних відносин. І вся система інформації (її стиль, і її форма, і її розміри) змінюються в залежності від економічних, політичних, культурних і т.п. змін даної соціальної спільності (В.В.Шкляр, А.А.Чічановський).

Слід ретельно зупинитися на вадах аналітичного опрацювання радянськими журналістами фактичного матеріалу, навіть лише одного з компонентів - офіційної інформації, оскільки українські журналісти, що спеціалізуються у міжнародній тематиці, мають ще чимало недоліків у цій діяльності. Перш за все, об'єктивною перепоною є нестача каналів для такої інформації, що зумовлене відсутністю кореспондентської мережі закордоном, механізмів обміну інформацією між вітчизняними засобами масової інформації та зарубіжними і т.д. Саме тому чимала частка важливих відомостей, що зачіпає інтереси держави та її громадян, залишається невідомою широкому загалу.

"Незапланований вибух", як потім назвали самі ж журналісти карколомні події у країнах Східної Європи починаючи з 1989 року, а разом з ними несподіваний сплеск "гарячої" інформації, часто суперечливої, засвідчили необхідність усвідомлення кожним журналістом основних універсальних прийомів пошуків, опрацювання та підготовки інформації з міжнародної арени. Вже на цьому етапі виявляється аналітична сутність журналістського дослідження. Прагнучи

об'єктивного та неупередженого висвітлення події, журналіст має вміло оперувати здобутими інформаційними даними, не зазнаючи при цьому згубного тиску з боку державних та політичних структур, власної політики видання або радіо- та телестанції, не зловживаючи власними політичними або іншими пристрастями.

Предметом політичної науки є дослідження взаємодії відносин управління і підпорядкованості, результатом якого стає прогнозування політичного майбутнього (Д.Вікторофф).

Прогнозування у журналістиці на міжнародну тематику - це спеціальне журналістське дослідження явища на міжнародній арені, коли метою і результатом такого дослідження є визначення перспектив розвитку цього явища і його можливих наслідків.

Вироблення журналістом прогностичних оцінок вимагає копіткої попередньої роботи, а саме:

1) формулювання об"єкту, тобто, те, на що спрямовано процес пізнання. Наприклад: розвиток російсько-українських стосунків, перспективи конфедеративного устрою Боснії і Герцеговини і т.д.;

2) виділення предмета - того, що досліджується у тому чи іншому об'ємі: сторони, які беруть участь у події, їх ознаки, характеристики, особливості, закономірності явища;

3) постановка проблеми - це визначена суперечність, розрив між знанням про те, що вимагається, і незнанням, як цього досягнути;

4) визначення мети, завдання, висунення робочих гіпотез, методів, структури і організації дослідження.

Прогнози, що з"являються на сторінках преси, у радіо- та телепрограмах, можна розділити на кілька груп за наступними ознаками.

I) **Прогноз за ставленням предикатора до об'єкту**.

Ці прогнози, у свою чергу, поділяються на:

1) о ц і н о ч н і;

Особливістю цих прогнозів є те, що дослідник висловлює судження про ситуацію, яка прогнозується, зосереджується на тому, яке значення - позитивне або негативне - матиме майбутнє явище для певного процесу, або зовсім не позначиться на ньому.

2) о р і є н т у в а л ь н і.

Відповідно до назви, прогнози цієї групи окреслюють головні тенденції, ключові моменти майбутнього, показують причини їх появи, проте не дають чіткої картини розвитку і наслідків процесу, до яких вони можуть призвести.

11) **Прогноз за характером мети**.

Прогнози цієї групи діляться:

1) К о н ф и р м а т и в н і, метою яких є підтвердити чи спростувати очікуваний розвиток подій.

2) П л а н и ф і к а ц і й н і. Вони вказують, якими засобами можна досягти бажаного результату або спробувати відвернути несприятливу ситуацію у майбутньому.

3) С т р а т е г і ч н і, де визначаються глобальні перспективи.

111) **Прогноз за його призначенням**.

Ця група прогнозів поділяється на:

1) Прогнози загального призначення

Ці прогнози звернуті до усієї аудиторії, оскільки зачіпають інтереси кожного.

2) Прогнози спеціального призначення, тобто вироблені на запити лише частини аудиторії, певної соціальної чи професійної групи.

IV) **Прогноз за формою вираження результатів**

Прогнози цієї групи поділяються на:

1) Кількісні, де чітко визначені обчислювальні параметри.

2) Якісні, де чітко визначені якісні параметри.

3) Змішані, де наявні кількісні, якісні та описові параметри.

Слід зазначити, що у прогнозуванні суспільного розвитку відбувається самоздійснення або саморуйнування прогнозу.

Прогнози розвитку соціосфери не можуть зводитися до незаперечних передбачень (як у природничих науках), а повинні бути орієнтовані на вироблення умовних передбачень, які здатні чинити позитивний вплив на поведінку, діяльність людини (І.Бестужев-Лада). Такий підхід передбачає розробку соціальних прогнозів двох типів:

а) пошукових, де здійснюється прогнозування розвитку явища на основі умовного продовження тенденцій цього розвитку в минулому, сьогоденні та майбутньому, абстрагуючись від планів, проектів, рішень, які здатні змінити тенденції, викликати самознищення або самореалізацію прогнозу;

б) н о р м а т и в н и х, де прогнозуються шляхи досягнення бажаного стану явища на основі попередньо визначених за тими чи іншими критеріями норм, ідеалів, мети.

Найдосконалішою формою прогностичних оцінок є сценарій. У процесі складання сценарію необхідно прагнути врахувати вплив на події, які прогнозуються, якомога більшого числа факторів, щоб визначити майбутній вірогідний хід процесу. Між тим, вкрай важливо для журналіста "не потонути" у морі інформації, вміти розділити фактичний матеріал на головний і необхідний та другорядний, необов"язковий.

Розробляючи сценарій для прогнозу розвитку подій, журналіст виходить з цілого ряду припущень, яким приписується практична достовірність:

1) це буде відбуватися ось таким чином;

2) ці будуть прагнути до того, щоб...

Адже, слід наголосити, сценарій описує не статичну, а динамічну систему зв"язків.

Визначена методологія проведення прогностичного дослідження міжнародної тематики сприяє усвідомленню журналістом засобів вивчення складних міжнародних процесів, дає змогу журналісту обирати різновид прогнозу відповідно до специфіки явища, запитів аудиторії, редакційної політики, тематичного спрямування видання або теле- чи радіопрограми.

У <u>третьому розділі</u> - "Жанрові особливості та мовно-стилістичні засоби у міжнародній тематиці" - обгрунтовується твердження, що практика висвітлення міжнародної тематики виробила жанри публіцистики, що

відповідають специфічним завданням, змісту та меті. Журналіст сам вирішує проблему вибору жанрових особливостей, оскільки кожен з них дає свою інтерпретацію фактів, документальних даних, висвітлюючи їх в короткій або розгорнутій формі, подаючи їх з власним коментарем або лише викладаючи їх зміст. Діапазон жанрового спектру журналістського твору з аналітично-прогностичною спрямованістю може коливатися від кореспонденції до фейлетону.

Застосування аналітично-прогностичного наукового арсеналу засобів дослідження суспільно-політичного явища зовсім не суперечить публіцистичному спрямуванню журналістського матеріалу. Робота журналіста - це творча діяльність, за якої досліджуються, вивчаються й узагальнюються актуальні, суспільно-важливі факти реальної дійсності (В.А.Качкан).

Повідомляючи про подію і прагнучи всебічно розглянути її, журналісти найчастіше вдаються до **кореспонденції - публіцистичного жанру, в якому факти, пов'язані єдністю теми, коментуються та аналізуються з різних позицій, і де можлива чітка прогностична оцінка автора.**

Найбільш поширеним жанром для аналітично-прогностичних журналістських творів є **стаття - жанр, в якому на ретельно підібраному і опрацьованому фактичному матеріалі автор досліджує актуальну проблему міжнародного життя, аналізуючи**

усі фактори процесу, позиції його учасників і переспективу розвитку явища

Постановка проблеми, її розробка, аналіз - такі характерні завдання має журналіст у роботі над статтею. У статті автор визначає лише найбільш суттєві ознаки, які притаманні усій групі фактів, що досліджуються. Для статті характерні широта та глибина висновків та узагальнень.

Нарис як художньо-публіцистичний жанр образно відображає події, явища, їх героїв. Від інших публіцистичних жанрів він відрізняється художністю, образним письмом. Від літературних жанрів нарис різниться конкретністю, граничною точністю, адресністю та проблемністю. Здебільшого, журналісти-міжнародники використовують такий різновид як дорожній нарис, де автор не лише описує і аналізує подію, а й сам виступає учасником цієї події, як правило, під час перебування за кордоном.

Нарис має нести повну інформацію про подію, проблему, героїв, які стали об'єктом журналістського дослідження. По-друге, опис об'єкту мусить бути документально точним за змістом і художнім за формою.

Дуже цікавим є застосування журналістами **фейлетону - сатиричного жанру публіцистики, що дає змогу проаналізувати і оцінити явище засобами сатири та гумору**. Цей жанр вимагає від журналіста не лише вправного володіння аналітичними методами дослідження міжнародних процесів, але й чималого творчого підходу і навичок.

Аналітична та прогностична спрямованість журналістських творів вимагають особливої уваги до застосування мовних засобів, аби досягти певного інтелектуально-психологічного ефекту.

Бурхливі зміни у суспільно-політичному житті суттєво впливають на арсенал мовних засобів, які використовують ЗМІ. Оскільки ці мовні засоби використовуються для впливу на розум і почуття людей, для формування громадської думки, вони набувають соціальної оціночності. У результаті регулярного вживання в подібних ситуаціях та контекстах у слові розвивається певне соціальне забарвлення (Солганик Г.Я).

Критеріями, за якими слово може бути віднесене до соціально оціночної лексики, є:

1) здатність слова виражати оцінку поза контекстом;

2) регулярна поява цього слова у традиційних контекстах.

За ознаками оціночності газетна лексика ділиться на:

1) позитивнооціночну, де слова виражають позитивну оцінку і різняться лише за мірою висловлення позитивнооціночної експресії: **миролюбна політика, миротворчі операції**;

2) негативнооціночну, де слова виконують негативнооціночну функцію: **шовіністична політика, гегемоністські дії, великодержавні амбіції**.

Вони, як і позитивнооціночні, різняться лише за інтенсивністю висловлення цієї оцінки.

Висвітлення східноєвропейських процесів та подій у світі, загалом, журналістами призвело до появи великого числа

понять, термінів на основі соціально-політичних фактів і явищ навколишньої дійсності. Війна на території колишньої Югославії спричинила появу низки понять, що характеризують європейські військові конфлікти: **югославізація, боснізація, балканізація**.

Висновки містять результати дослідження:

Засоби масової інформації, висвітлюючи міжнародні процеси, виконують не лише суто інформативні та комунікативні функції, а й впливають на формування громадської думки щодо подій і діяльності уряду, забезпечують зворотній зв'язок для урядових інституцій. Важливим аспектом діяльності засобів масової інформації є й вироблення для них практичних рекомендацій: синтез позитивного досвіду інших держав, що варто було б застосувати у вирішенні внутрішніх проблем, застереження від помилок, яких у схожій ситуації припустилися інші держави, можливі дії у певних ситуаціях і т.д. Попри постійний критичний приціл, який за традицією та покликанням тримають мас-медіа, у висвітленні міжнародної тематики засобам масової інформації характерні риси патріотизму, відстоювання національних інтересів і гідності країни на міжнародній арені. А тому масштабніші й межі відповідальності журналіста-міжнародника, як і значно серйозніші наслідки його діяльністі, коли зачіпаються міждержавні відносини.

Дослідження міжнародної тематики потребує належного арсеналу наукових засобів дослідження суспільних явищ. Журналістам, які спеціалізуються у сфері міждержавних

стосунків та процесів міжнародного життя, потрібні грунтовні знання з політичних наук, історії, соціальної психології, економіки та інших наук.

Логіко-інтуїтивний аналіз, який залишається домінуючим у дослідженні ЗМІ міжнародних процесів, дозволяє виявити внутрішній зміст подій, причини їх виникнення та умови, за яких вони відбуваються, рушійні сили, мету, яку ставлять перед собою учасники. Психоаналітичний підхід, урахування психоемоційного аспекту надає змогу журналісту розкрити людський фактор в досліджуваних процесах, зрозуміти і показати національні, суспільні, культурні інтереси різних соціальних груп.

Вже на початковому етапі, коли журналіст збирає та опрацьовує інформаційний матеріал, виявляються аналітичні риси його роботи. Саме опрацьований належним чином інформаційний матеріал (збір, відбір та виділення фактів) дозволяє успішно проаналізувати явище.

Зумисне нехтування вивіренними методиками проведення аналітично-прогностичного дослідження та маніпуляції з фактичним матеріалом на догоду власним політичним переконанням або на користь політичної організації чи владних структур призводить до спотворення картини дійсності. Це явище є особливо небезпечним у висвітленні міжнародної тематики. Заідеологізовані аналіз та прогноз спричинюють непорозуміння та конфлікти у міждержавних стосунках, сіють розбрат між народами.

Прогностичні оцінки, якими рясніють сьогодні шпальти видань, викликані потребами широкої аудиторії. Усі різновиди прогнозів мають на меті визначити перспективи розвитку супільного явища та його можливі наслідки. Журналісти вдаються до того чи іншого виду прогностичної оцінки з огляду на тему свого матеріалу, зібраної та опрацьованої інформації, завдання свого виступу.

Низка жанрів міжнародної журналістики дає змогу автору творчо реалізувати поставлене завдання. Аналіз і прогноз міжнародних явищ, втілений у вдало обрану форму журналістського твору, в очах аудиторії стає переконливішим, а, отже, і дієвішим. Не менш важливим є питання використання газетної оціночної лексики, авторських стилістичних прийомів, оскільки у журналістському аналітично-прогностичному дослідженні немає дрібниць.

Можна з упевненістю стверджувати, що аналітично-прогностична спрямованість журналістських досліджень на міжнародну тематику буде розвиватися і вдосконалюватися.

Основні положення дисертації викладено в публікаціях:

1. Ілюзії: старі та ненароджені. - Культура та життя. 1992. 18 бер. 2. Східноєвропейська проблематика в українській журналістиці: необхідність і стимул. - Журналістика/Преса, радіо, телебачення. К. 1993. С.82-87. 3. Методологічні аспекти аналізу і прогнозування міжнародних подій у журналістиці. - Вісник Київського університету. Серія: журналістика. К. 1993. С.179-185. 4. Чинники оновлення телебачення в Україні. - Політична

думка. 1994. №4. С.51-52. 5. Різновиди політологічних прогнозів на сторінках української преси. - Вісник Київського університету. Серія: журналістика. Вип.2 К. 1995. С.80-85.

ANNOTATION

Ihor Y. Slisarenko. 'Analysis and Prognosis in Delivering of World Events by the Ukrainian Mass Media'.

Thesis in manuscript form is presented to the Candidate of Science degree in Philology with the majority in Journalism - 10.01.10.

Defense will take place in Kiev Taras Shevchenko University Institute of Journalism in Kiev, in 1996.

According to the general purpose of the thesis some issues have been solved: principles and specificity of the analytical and prognostic delivering of world events by mass media; analysis in covering world events is defined; logical and intuitive analysis is described with its advantages and disadvantages; overideologized analysis and prognosis is characterized; prognosyses covered by mass media are classified; genre and stylistics peculiarities are generalized.

АННОТАЦИЯ

Слисаренко И.Ю. "Анализ и прогноз в освещении международной тематики украинскими средствами массовой информации".

Диссертация представлена в форме рукописи на соискание ученой степени кандидата филологических наук по специальности 10.01.10 - журналистика.

Защита состоится в Институте журналистики Киевского университета им. Тараса Шевченко, г.Киев, 1996 г.

В соответствии с общей целью диссертационной работы поставлены и решены следующие задачи: определены специфика и принципы аналитическо-прогностической деятельности средств массовой информации в освещении международной тематики; определено понятие анализа в исследовании международных процессов СМИ, описано применение логико-интуитивного анализа, показаны его преимущества и недостатки; охарактеризована практика заидеологизированного анализа и прогнозирования; изучены и классифицированы виды прогностических оценок, вырабатываемых СМИ; обобщены жанровые особенности и стилистические возможности проведения аналитическо-прогностического исследования международных событий.

Ключові слова: засоби масової інформації, аналіз міжнародних подій, прогнозування міжнародних подій, логіко-інтуїтивний аналіз, психо-емоційний підхід, соціальний факт, зовнішньополітична інформація, заідеологізований аналіз, заідеологізований прогноз, жанри міжнародної журналістики, газетна оціночна лексика.

436415

Ав 35.215